

Financieel jaarverslag 2013

Besproken en goedgekeurd
in vergadering Raad van Toezicht
d.d. 23 juni 2014

Bestuursverslag 2013

Met het jaarbeeld en het (financiële) jaarverslag wil HAS Hogeschool laten zien wat er het afgelopen jaar allemaal is gebeurd. Laten zien aan al die partners die op de één of andere manier bij de HAS betrokken zijn. Per slot van rekening hebben we ook met elkaar vorm gegeven aan 2013: de HAS kan alleen maar HAS zijn in samenwerking met studenten, medewerkers, bedrijven, collega-instellingen, overheden en tal van andere partners. In dit bestuursverslag besteden we aandacht aan de gebeurtenissen op de HAS in de paragraaf Jaarbeeld, aan het financiële verloop in 2013, het risicomanagement binnen de HAS en de meerjarenbegroting in de paragrafen daarna.

1. JAARBEELD

Studenten en opleidingen

Het afgelopen jaar hebben we een mooi studiejaar afgerond. Zo'n afronding is altijd wel weer indrukwekkend: 434 HAS-studenten kregen hun diploma en vinden daarmee hun weg naar een mooie plaats op de arbeidsmarkt. Op 1 augustus 2013 zijn we gestart met onze nieuwe vestiging in Venlo: in twee opleidingen, nl. Bedrijfskunde & Agribusiness en Toegepaste Biologie, met respectievelijk 40 en 27 studenten.

De start van het studiejaar 2013/2014 was spannend: we mochten zo'n 870 eerstejaars studenten verwelkomen, bijna 14% meer dan vorig jaar. Een ontwikkeling waar we blij mee zijn – de arbeidsmarkt zit te springen om meer HASsers – maar wel weer een forse stap. Niet alleen afgelopen jaar hadden we een forse groei, groei is het beeld dat we al enige jaren zien. Dat maakt dat we in zo'n 6 jaar tijd gegroeid zijn van circa 1.500 studenten naar 2.700 studenten; onze instroom groeide van 400 per jaar naar ruim 900 in 2013/2014.

Daarmee zitten we op koers om onze ambitie te realiseren: een instroom van ca. 900 in 's-Hertogenbosch en ruim 200 in Venlo. Met die instroom groeit de HAS naar circa 4.000 studenten totaal. Een groei nodig om de vraag naar HASsers in de arbeidsmarkt te kunnen invullen!

W DO IT

W DO IT¹ is de term die we als HAS gebruiken om inhoud te geven aan de ontwikkeling van de vaardigheden van onze studenten. Vaardigheden die de student van nu hard nodig heeft om zijn loopbaan vorm te kunnen geven. Met het verschuiven van de pensioengerechtigde

¹ W DO IT staat voor Waardengericht, Duurzaam, Ondernemend, Internationaal, Talentgericht

leeftijd, wordt de lengte van de loopbaan van de student al snel zo'n 50 jaar. Daarnaast is de sector Agro, Food en Groene ruimte een sector waar de komende decennia veel staat te gebeuren: grotere vraag naar voedsel door stijging van de wereldbevolking en de welvaart, beperkte resources, klimaatverandering en ga zo maar door. Die dynamiek brengt veel veranderingen met zich mee. Verandering waar de HASser van nu een sterke rol in gaat spelen, mee moet in die veranderingen, maar liever nog: de toon zet in die veranderingen. Daarom: versterking van de vaardigheden van de student. De eerste uitwerkingen van W DO IT zijn gerealiseerd en zullen in het studiejaar 2014/2015 worden geïmplementeerd.

Externe blik

In de Nationale Studentenquête (NSE) scoorden we dit jaar op de zesde plaats bij de middelgrote hogescholen. Ten opzichte van vorig jaar zien we een lichte daling. (van 70 punten naar 67 punten; in 2011 behaalden we 65 punten) Ondanks de flinke groei van de afgelopen jaren blijft de tevredenheid onder de studenten nagenoeg gelijk.

In 2013 werd er een opleidingsvisitatie voor de opleiding Toegepaste Biologie uitgevoerd; de bevindingen van de commissie was over het geheel genomen goed. Het definitieve besluit van de NVAO verwachten we medio 2014.

HAS KennisTransfer en Bedrijfsopleiding heeft in 2013 wederom een Cedeo-erkenning ontvangen; de erkenning heeft een geldigheidsduur van 2 jaar.

Eind 2013 zijn we gestart met de voorbereiding van de instellingsaccreditatie die voor begin 2014 gepland staat; inmiddels is duidelijk dat de visitatiecommissie een positief oordeel heeft uitgesproken!

Prestatie-afspraken HAS 2012 e.v.

HBO	Onderwerp	Nulmeting	Ambitie 2015	2011	2012 *	2013	2014	2015
HBO1	Studiesucces: Uitval	23,00%	20,00%	29,40%	25,10%	nnb		
HBO2	Studiesucces: Switch	1,80%	2,10%	1,60%	5,70%	nnb		
HBO3	Studiesucces: Bachelorrendement	84,50%	85,00%	82,30%	84,40%	nnb		
HBO4	Kwaliteit / Excellentie: Studentenoordeel over opleiding in het algemeen	3,90	3,80	3,90	3,93	3,93	3,98	
HBO5	Maatregelen: Docentenkwaliteit	56,00%	60,00%					
HBO6	Maatregelen: Onderwijsintensiteit	25,00%	0,00%	25,00%	25,00%	0,00%		
HBO7	Maatregelen: indirecte kosten	23,30%	21,80%	23,30%	23,30%	nnb		
Facultatieve indicatoren								
	Instroom HAS - HBO	650	1000	650	769	874		
	Omzet trainingen/bedrijfsopleidingen HKT		€ 2.150.000	€ 1.100.000	€ 1.661.604	€ 1.976.500		
	Totale omzet projecten en trainingen/bedrijfsopleidingen HKT	€ 3.400.000	€ 4.300.000	€ 3.400.000	€ 3.200.000	€ 3.800.000		
* 2012 = studiejaar 2012 - 2013; e.v.								

Voor meer detail verwijzen wij u graag naar onze site: <http://www.hashogeschool.nl/nl/organisatie>

Met de minister van Economische Zaken zijn in 2012 zogenaamde prestatieafspraken gemaakt. Prestaties op indicatoren die voor alle hogescholen en universiteiten gelden. Voor de HAS was het goed definiëren van prestaties op die indicatoren geen sinecure. Op vrijwel alle indicatoren zat de HAS 'best in class'. Met die uitgangspositie en de wens en wetenschap dat de HAS een groeiperiode in zou gaan, was het moeilijk precies invulling te geven aan de ambitie voor 2015.

Toch zien we gelukkig dat het de HAS goed lukt om ondanks een forse groei in studentenaantallen het hoge prestatieniveau vast te houden en op onderdelen te verbeteren. Heel concreet is de studenttevredenheid goed toegenomen van een 3,9 naar een 3,98. Dit gekoppeld aan een hoge medewerkerstevredenheid (cijfer 7,8) én een hoge tevredenheid van het werkveld (BO-evaluatie: 4,2 en tevredenheid cursisten: 3,9). Deze laatste twee tevredenheidsindicatoren zijn geen indicatoren binnen de landelijke afspraken, maar voor ons wel erg belangrijk als aanvulling op de studenttevredenheid.

Heel concreet:

1. Studiesucces – uitval (1^e jaar): de zeer goede score bij de nulmeting loopt in 2011 iets terug, maar verbetert in 2012 weer. Actieve sturing op deze uitval moet er voor zorgen dat in 2015 we onze ambitie realiseren;
2. Studiesucces – switch: voor de HAS een niet relevante prestatie-indicator;
3. Studiesucces – bachelorrendement: nulmeting en ambitie liggen dicht bij elkaar, de score in 2012 (studiejaar 2012/2013) ligt dicht bij beiden;
4. Studentenoordeel: als gezegd stijgt deze ondanks onze inschatting dat de groei van de HAS mogelijk tot een iets lagere studenttevredenheid zou leiden. Dit geeft aan dat de HAS met haar groei goed in staat is om de hoge kwaliteit van onderwijs te kunnen blijven leveren;
5. Docentkwaliteit: de staatsecretaris van onderwijs ziet graag 80% van HBO-docenten met een mastertitel. Op de HAS vinden we het belangrijk dat HBO-docenten een duidelijk hoger niveau hebben dan de studenten en op die manier studenten weten te inspireren en uit te dagen tot ontwikkeling van hun talenten. Dat hoeft niet altijd gepaard te gaan met een mastertitel. Sterker nog: beroepsgerichtheid en een mastertitel gaan lang niet altijd hand-in-hand. Om die reden heeft de HAS met de minister van EZ afgesproken dat een ambitie van 60% van haar docenten met een mastertitel voldoende is. Met de uitbreiding van het docententeam de afgelopen jaren is het gelukt om die ambitie ruimschoots te realiseren;
6. Onderwijsintensiteit: bij de nulmeting hadden 2 van onze (toen nog) 8 opleidingen vanwege de gekozen werkvormen een lagere klas-contacttijd dan voorgeschreven in de prestatieambities vanuit het ministerie. Inmiddels hebben als onze (10) opleidingen een klas-contacttijd op of boven de ministeriële norm
7. Indirecte kosten: de HAS scoort in de Berenschotbenchmark (2012) bijzonder goed met een laag percentage overhead. In 2014 wordt opnieuw een benchmark uitgevoerd. Verwacht wordt dat de HAS de in haar ambitie opgenomen target goed weet te realiseren.
8. Instroom HAS: de ambitie was om in een aantal jaren te groeien van een instroom van 650 studenten naar een instroom van 1.000 studenten. In 2013 zaten we op een instroom van bijna 900 studenten, verwacht wordt dat we in 2014 over de 1.000 studenten instroom gaan.
9. Een belangrijk element om de praktijkgerichtheid van onze studenten en docenten te versterken is de inzet vanuit HAS KennisTransfer en Bedrijfsopleidingen om studentopdrachten en cursussen en trainingen voor bedrijven te acquireren. Via die activiteiten staan studenten en docenten met hun voeten in de klei van de beroepspraktijk. De vergroting van de omzet van deze activiteiten is noodzakelijk om het groeiend aantal studenten en docenten ook daadwerkelijk te voorzien van die klei aan

hun voeten. De ontwikkeling laat zien dat het de HAS goed lukt om deze ambitie in te vullen.

Samenvattend zijn we erg content met de ontwikkeling in onze prestatie-indicatoren, zeker tegen het licht van een veel sterkere groei van de HAS dan was voorzien. De sterke teams van de HAS, de sterke cultuur gericht op persoonlijke benadering, eigen verantwoordelijkheid en ondernemerschap, goede en gemotiveerde studenten en een actief verbonden bedrijfsleven maken dat we deze prestaties kunnen realiseren.

Voor meer detail verwijzen wij u graag naar onze site:

<http://www.hashogeschool.nl/nl/organisatie>

Regionale verankering

De HAS zoekt meer-en-meer de regio op. Samen met de regiogemeentes, provincie, ZLTO, Rabobanken, Avans Hogescholen, KW1College en ROC de Leijgraaf hebben we een stevig startersprogramma ontwikkeld voor Noord-Oost Brabant. Onder de naam Ondernemerslift+ heeft dat programma inmiddels haar eerste concrete resultaten behaald. Voor de HAS is Ondernemerslift+ een logisch vervolg op een sterke focus op ondernemerschap in ons onderwijs en de speciale afstudeervarianten Topklas Ondernemen en Innovatieklas, die we van daaruit hebben ontwikkeld.

De economische agenda in Noord-Oost Brabant is inmiddels gerealiseerd. Eind oktober 2013 is bekend gemaakt dat onder de naam Agrifood Capital de regio haar economische speerpunten heeft gekozen en een programma lanceert onder een triple-helix besturing. De HAS participeert actief.

In Noord Limburg zijn we, met steun van de regiogemeentes, de provincie Limburg, het ministerie van EZ en LLTB, gestart met een 2^e vestiging in Venlo. Op 1 oktober 2013 werd het pand aan de Spoorstraat 62 feestelijk geopend door de Venlose wethouder Stephan Satijn. Noud Janssen heeft zich de afgelopen jaren verdienstelijk ingezet voor de realisatie van deze vestiging van de HAS.

De afgelopen jaren waren we al actief in die regio in de samenwerking met bedrijven en het afgelopen jaar hebben we actief meegedacht in de Agenda Duurzame Innovatieve Intensieve Veehouderij van de Provincie en de LLTB.

Midden en West Brabant en Zeeland: we doen daar al veel met bedrijven, maar we willen onze activiteiten daar versterken. De regio wordt gekenmerkt door sterke agrifood activiteiten, een regio dus waar de HAS zich meer wil laten zien. In samenwerking met CZAV zijn we gestart met het in kaart brengen van de dynamiek in deze regio.

Internationaal

In 2013 is verder gebouwd aan de nieuwe koers op het terrein van internationalisering. Na de internationalisering van de curricula, het verplicht stellen van een buitenlandse stage en het (door)ontwikkelen van twee Engelstalige opleidingen (Hortibusiness Management en International Food & Agribusiness) is een vierde *building block* toegevoegd: HAS International Projects (HIP). Het HIP is een coördinatiepunt voor internationale projecten. Met het instellen van het HIP heeft de HAS de ambitie om het internationale projectenportfolio verder uit te breiden om zo het internationale profiel en het netwerk van

de HAS verder te ontwikkelen. Bovendien krijgen onze medewerkers zo eigen internationale ervaring, die zich weer laat vertalen in verdere internationalisering van het onderwijs. In 2013 participeerden we in 8 internationale projecten, waaronder in Kenia op het gebied van voedselzekerheid, zuivel en tuinbouw, in Ethiopië over irrigatie, in Vietnam over plantenteelt, activiteiten gekoppeld aan de Dalat University en in een groot business development project in Midden Amerika met een consortium van tuinbouwbedrijven en toeleveranciers uit het Westland. In sommige van deze projecten konden studenten stage lopen, en in twee gevallen zelfs een internationale afstudeeropdracht doen (Guatemala en Kenia).

Samenwerking met bedrijven

Voor de HAS is de samenwerking met het bedrijfsleven essentieel. Daarmee houden we onze studenten en docenten praktijkgericht en het brengt ontwikkeling en innovatie voor de bedrijven waar we mee samenwerken. In 2013 hebben we 300 projecten met bedrijven uitgevoerd en waren 450 cursisten actief in cursussen en trainingen van de HAS, professioneel vormgeven door onze kennistransfer-organisatie. Op onze website is een selectie van deze activiteiten te zien.

Naast deze contractactiviteiten zijn we in ons onderwijs op velerlei manier actief in de samenwerking met het bedrijfsleven: gastcolleges, praktijklessen, stages, projecten, lezingen. Een veelheid van activiteiten die de sterke relatie van de HAS met het werkveld vorm en inhoud geven.

Voorop in ontwikkeling

De komende jaren willen we deze actieve ontwikkelingen verder uitbouwen: talentgericht, scherp op kwaliteit, oog voor de kwantitatieve behoefte in de arbeidsmarkt – en dus groei in studentenaantallen – , maar ook duidelijk vernieuwend: *vóórop in ontwikkeling*!

Onze 13 lectoraten en de vijf Centres of Expertise (CoE) moeten de stuwende kracht achter deze ontwikkeling worden. In de Centres of Expertise werken we met de voorlopers uit het bedrijfsleven aan innovatie en ontwikkeling. Alle CoE's zijn opgezet als netwerk-organisatie. In 2011 is het Centre for Biobased Economy gestart (penvoerder Wageningen UR) en in 2012 Centre of Expertise Greenport (penvoerder HAS Hogeschool). In 2013 zijn daar Centre of Expertise Food (penvoerder HAS Hogeschool) en AgroDier (penvoerder Van Hall / Larenstein) bijgekomen. Per 1 januari 2014 start Centre of Expertise Open Teelten (Kartrekker CAH Dronten) en in de loop van 2014 hopen we van start te kunnen gaan met het ontwikkelen van een Centre of Expertise Leefomgeving en Natuur (penvoerder Van Hall / Larenstein). In al die CoE's werken we als Groene Hogescholen² actief samen met het bedrijfsleven.

Daarmee bouwt de HAS verder aan haar profiel:

- De HAS werkt “voorop in ontwikkeling” aan talenten en de implementatie van innovaties in het domein van agro, food en groene ruimte;
- De HAS werkt ondernemend, innovatief en resultaatgericht: docenten, studenten en nationale en internationale beroepspraktijk (de *trias* van de HAS);
- De HAS realiseert zo impact op een duurzame economische en maatschappelijke ontwikkeling, wereldvoedselvoorziening en gezonde leefomgeving.

² HAS Hogeschool, Hogeschool Inholland (groen), Hogeschool Van Hall / Larenstein, Vilentum Hogeschool (CAH en Stoas)

2. 2013 FINANCIËEL

Natuurlijk is het zo dat de successen van HAS Hogeschool te danken zijn aan het top-team van medewerkers. Tevreden studenten en opdrachtgevers, medewerkers gedreven door passie, plezier en professionaliteit, goede kwaliteitsbeoordelingen zijn de bepalende factoren voor de prestaties van de HAS.

Zonder een solide financieel beleid en een goede risicobeheersing zijn alle plannen, goede ideeën en ambities “*schrijven in water*”.

De cijfers zijn daarvoor van belang en geven een beeld voor de continuïteit. Er zijn tal van redenen om daaraan gerichte aandacht te blijven besteden.

De aanhoudend stevig groeiende belangstelling van studenten, de kennisontwikkeling en de kennistransfer, vragen om investeringen in mensen, huisvesting en outillage: onze krachtige praktijk-leeromgeving.

De groei naar circa 2700 studenten aan HAS-opleidingen te 's-Hertogenbosch en de start van de opleidingen in Venlo, de vergroting van kennistransfer, ook wel kennisvalorisatie genoemd, zal de komende jaren circa forse investeringen vragen. Er is goede hoop dat met de totstandkoming van het ‘Groenpact’ en de daaraan verbonden middelen én met bijdragen uit de regio, met name Brabant, Zeeland en Limburg, de ambities en uitdagingen ook financieel haalbaar zullen zijn.

De eigen financiële positie en het daaraan ten grondslag liggend financieel beleid, mag het vertrouwen van de stakeholders in de HAS bestendigen.

De exploitatierekening

De normatieve rijksbijdrage voor 2013 is vastgesteld op M€ 18,4, ruim M € 0,2 mio lager dan begroot. Belangrijkste oorzaak daarvan is gelegen in de vertraagde goedkeuring en daarmee opstart van de Centres of Expertise. Aan overige rijksbijdrage en subsidies is M€ 5 besteed. Aan de kostenkant is de stijging van het aantal studenten met name te zien in de stijging van personele inzet met M€ 3,1 in vergelijking met 2012. De vertraagde opstart van de Centres of Expertise zorgde voor een dekking uit projectactiviteiten lager dan begroot. De daardoor vrijgevallen capaciteit in de onderwijsorganisatie kon grotendeels worden ingezet voor de grotere groei van de studentenaantallen. In financiële termen leverden deze extra groei echter geen extra dekking op in 2013 vanwege de t-2 financiering waardoor een groter dan begroot negatief resultaat werd gerealiseerd. De activiteiten vanuit Kennistransfer en bedrijfsopleidingen lieten een soortgelijk patroon zien, de orderportefeuille groeide met 22%, maar de groei kwam dermate laat in het jaar tot stand dat de orderportefeuille maar in beperkte mate tot voldoende personele dekking leidde.

Het resultaat

Het resultaat over 2013 is lager dan begroot. Dit resultaat is vooral veroorzaakt door de groei in studentaantallen en de vertraging in rijksbijdrage, het zogenaamde t-2 effect en het pas laat in 2013 gevuld krijgen van de orderportefeuille voor Kennistransfer en bedrijfsopleidingen. Voor 2014 wordt een ‘nul’ resultaat voorzien. In dat resultaat is voorzien een achterlopende bekostiging van het t-2 effect door de ontwikkeling van de studentenaantallen in 's-Hertogenbosch.

Naast de ontwikkeling van studentenaantallen en orderportefeuille waren er in kosten en opbrengsten diverse mee- en tegenvallers die elkaar goeddeels compenseerden.

De omzet van HAS Kennistransfer en Bedrijfsopleidingen (kennisvalorisatie) bedroeg M€ 4,2. We verwachten dat de omzet van onze kennistransferactiviteiten, mede als gevolg van de Centre's of Expertise en de valorisatieprojecten een positieve impuls zullen krijgen, de groei van de orderportefeuille eind 2013 onderbouwt die verwachting.

De balans

In 2013 hebben investeringen in huisvesting en inventaris plaatsgevonden voor ruim M€ 4,7. Deze investeringen zijn met name het gevolg van de groei in studentaantallen en een aantal vernieuwingen in de infrastructuur van het pand en de aankoop van de begane grond van de Westertoren in 's-Hertogenbosch.

De leenfaciliteit van M€ 2,0 van het ministerie van EZ met een terugbetalingsverplichting op basis van vastgelegde afspraken hebben wij, in overleg met het ministerie, in 2013 voor M€ 0,507. ingezet ter dekking van een deel van het exploitatietekort.

Belenen en beleggen

HAS Hogeschool heeft voor een nominaal bedrag van € 402.000 aan Rabobank ledencertificaten verkocht in 2013.

Verder zijn de liquide middelen verdeeld over een aantal (spaar)rekeningen bij de huisbankier, welke direct opvraagbaar zijn.

Van andere beleggingsvormen wordt geen gebruik gemaakt.

3. RISICOMANAGEMENT

In 2013 heeft de HAS samen met het Nederlands Adviesbureau Risicomanagement (NAR) gekeken naar haar risicoprofiel. Belangrijkste bevindingen uit dat traject zijn geweest het definiëren van de belangrijkste risico's van de HAS in haar ontwikkeling. Concreet zijn die risico's te duiden op vier terreinen:

1. Risico's samenhangend met de toename van de studentenaantallen;
2. Risico's samenhangend met de kwaliteit van de docententeams;
3. Risico's samenhangend met de integriteit van de (onderwijs)processen;
4. Specifieke projectrisico's.

De eerste twee risico's vangen we met name op door voldoende te investeren in de kwaliteit en robuustheid van onze opleidingsteams. In ons strategisch plan is het bevorderen en bewaken van die kwaliteit en robuustheid nadrukkelijk aandachtspunt. Het aantrekken van nieuwe mensen met een stevig kwaliteitsprofiel, het in volume en kwaliteit voldoende stevig maken van teams zodat nieuwe instroom van collega's goed kan worden opgevangen, maar ook een eventueel vertrek van een collega. Kortom: teams die tegen een stootje kunnen.

Daarnaast bewaken we heel nadrukkelijk de ontwikkeling van de studentenaantallen en zullen we bijvoorbeeld vanaf studiejaar 2015/2016 de instroom van Toegepaste Biologie en Food Design and Innovation (op de vestiging 's-Hertogenbosch) maximaliseren.

De integriteit van ons onderwijsproces staat bij de HAS hoog in het vaandel. We geven dat vorm door de verantwoordelijkheid van het onderwijsproces laag in de organisatie te

beleggen. De docenten en ondersteunend personeel zijn verantwoordelijk voor de kwaliteit van hún onderwijs. Een verantwoordelijkheid die ze aankunnen en met beide handen aangrijpen. Voorjaar 2014 heeft de visitatiecommissie in het kader van de InstellingsToetsKwaliteitszorg vastgesteld dat de HAS haar kwaliteitsborging op een unieke, maar zeer degelijke wijze heeft vorm gegeven.

Als onderdeel van die kwaliteitszorg hebben we in 2014 voor het eerst een cyclus van managementreviews vorm gegeven. Iedere opleiding is op basis van externe en interne evaluaties en benchmarks beoordeeld door de opleidingsdirecteur. In gesprekken met het bestuur en de raad van toezicht zijn deze reviews beoordeeld. Deze managementreviews worden voortaan jaarlijks gehouden.

Projectrisico's liggen in strategische zin op dit moment voor de HAS vooral in Venlo. De opstart van een nieuwe locatie vereist een stevige investering. De middelen voor die investering zijn – naast de reguliere onderwijsbekostiging vanuit het ministerie van EZ – beschikbaar gesteld door de regiogemeentes Noord Limburg en de provincie Limburg. Daarmee zijn de ontwikkelkosten van de vestiging in Venlo t/m het studiejaar 2015/2016 gedekt. Te starten overleg met provincie en regio eind 2014 moet zicht geven op dekking van de ontwikkelkosten na 2015/2016.

De HAS heeft daarmee haar belangrijkste risico's en de financiële impact daarvan in beeld. Belangrijk is te onderkennen dat het management van die risico's plaatsvindt in de context van een financieel gezonde en solvabele hogeschool.

4. CONTINUITEITSPARAGRAAF: MEERJARENBEGROTING EN SOLVABILITEIT

De belangrijkste financiële kaders voor de toetsing van de HAS begroting worden gevormd door de solvabiliteit en het operationeel bedrijfsresultaat. Qua solvabiliteit hanteert de HAS een ondergrens van 30%, qua operationeel bedrijfsresultaat een gewenst niveau van 2,5% van de omzet. Afwijking van dat resultaatsniveau zijn mogelijk, mits duidelijk onderbouwd en mits de solvabiliteit boven de 30% blijft. In 2012 en 2013 heeft de HAS een begroot en gerealiseerd negatief resultaat voornamelijk als gevolg van het t-2 effect van de studentbekostiging en stevige ICT-investeringen.

Het meerjarenbeeld ten aanzien van de resultaatstoets zoals opgenomen in de meerjarenbegroting 2014 – 2018 geeft het volgende³

	2014	2015	2016	2017	2018
Genormaliseerd resultaat 2,5% omzet	837	904	959	1010	1069
Per saldo T-2 effect	-/-1487	-/-1130	-/-1104	-/-1038	-/- 361
Saldo	-/-650	-/-226	-/- 145	-/-28	709
Begroot exploitatieresultaat	0	348	859	1010	1069

Tabel 1 resultaatstoets (bedragen x 1.000 euro)

³ Gebaseerd op begroting 2013

Het meerjarenbeeld ten aanzien van de solvabiliteitstoets en omzet- en kostniveau zoals opgenomen in de meerjarenbegroting 2014 – 2018 geeft het volgende:

	2014	2015	2016	2017	2018
Solvabiliteit	38%	34%	36%	39%	38%
Omzet	33.483	36.174	38.399	40.512	42.772
Personele kosten	23.941	25.682	27.517	28.885	29.418
Overige kosten	9.542	10.144	10.022	10.617	12.286
Exploitatieresultaat	0	348	859	1010	1069

Onderdeel van dit meerjarenbeeld is een per saldo investering in huisvesting van ca. 11 miljoen euro in 2014 en 2015, gedeeltelijk te financieren met 8 miljoen euro vreemd vermogen.

Het resultaat 2013 is lager dan begroot, waardoor de uitgangshouding ten opzichte van de meerjarenbegroting verslechtert. Echter, de in de meerjarenbegroting opgenomen investering van 11 miljoen euro in 2014 en 2015 zal in de praktijk voor een belangrijk deel in 2015, 2016 en 2017 plaatsvinden. Het deel van de investering dat gepland staat voor 2017 (2 meuro) zal eerst worden vrijgegeven indien aan de financiële kaders van solvabiliteit en resultaat kan worden voldaan. Daarmee spreidt de HAS haar investeringen zodanig dat de solvabiliteitsnormen – ook bij doorontwikkeling van studentenaantallen – niet in het geding komen.

NOTITIE HELDERHEID

Circa tien jaar geleden heeft de minister van OC&W kaders gegeven voor de verantwoording ten aanzien van de mogelijke inzet van publieke middelen in niet-publieke activiteiten. Concreet gaat het daarbij om duidelijkheid dat er vanuit onze reguliere door de overheid bekostigde onderwijsprogramma's er:

- Geen onderwijsactiviteiten uitbesteed;
- Geen Rijksbijdragen geïnvesteerd in private activiteiten;
- Geen uitwisselingsovereenkomsten met andere instellingen gesloten;
- Geen maatwerktrajecten georganiseerd voor bedrijven of organisaties.

De HAS bewaakt deze richtlijnen actief en transparant, onder meer door haar private activiteiten financieel en administratief onder te brengen in een aparte stichting (Stichting HAS Kennistransfer en bedrijfsopleidingen), los van de stichting waarin de bekostigde activiteiten plaatsvinden (Stichting HAS Opleidingen). Eenheid in bestuur en toezicht zorgen voor de strategische verbinding en de bewaking van de transparantie in de financiering.

De Stichting HAS Opleidingen heeft daardoor in 2013 met betrekking tot haar reguliere door de overheid bekostigde onderwijsprogramma's geen onderwijsactiviteiten uitbesteed, geen rijksbijdrage geïnvesteerd in private activiteiten, er zijn geen uitwisselingsovereenkomsten gesloten met andere instellingen en geen maatwerktrajecten georganiseerd voor bedrijven en organisaties.

Andersom zijn wel private middelen ingezet ter versterking van de reguliere onderwijsprogramma's, o.a. door gastdocentschappen, afstudeeropdrachten en dergelijke.

Dit laatste is actief beleid van de HAS. Het is strategisch van groot belang dat er een sterke en niet vrijblijvende verbinding is tussen beroepspraktijk en het onderwijs. Wij brengen die verbinding onder meer aan door vanuit het onderwijs projecten uit te voeren voor bedrijven als onderdeel van het leerproces van studenten. Deze projecten worden betaald door bedrijven. Op die wijze draagt de beroepspraktijk actief bij aan het onderwijs aan de HAS. Daarnaast brengt het bedrijfsleven 'om niet' kennis en ervaring in via gastdocentschappen, bedrijfsbezoeken, stages etc.

De (financiële) inbreng van bedrijven komt tot stand via de aparte Stichting HAS Kennistransfer en Bedrijfsopleidingen en wordt projectmatig bewaakt via deze stichting. Daarmee is het risico op vermenging tussen publieke en private geldstromen afgehecht.

Evenals in de scheiding tussen publieke en private middelen zijn in de notitie 'helderheid' een aantal aanvullende thema's benoemd waarover de instelling zich dient te verantwoorden:

Thema 3: Het verlenen van vrijstellingen aan studenten voor het afleggen van tentamens of examens

In de Onderwijs- en examenregeling van de HAS is vastgelegd hoe wordt omgegaan met het verlenen van vrijstellingen aan studenten. De examencommissie van de opleiding verleent dergelijke vrijstellingen op basis van een verzoek en degelijke onderbouwing van de zijde van de student.

Thema 4: Bekostiging van buitenlandse studenten

Buitenlandse studenten bekostigen een studie aan de HAS door betaling van het instellingscollegegeld (non-EU residents). Het instellingscollegegeld is een integrale vergoeding voor de kosten van het te volgen onderwijs en wordt jaarlijks door het College van Bestuur vastgesteld.

Thema 5: Collegegeld niet betaald door de student zelf

Collegegelden worden door de studenten zelf betaald of door derden namens hen. De HAS betaalt geen collegegelden voor studenten.

Thema 6: Studenten volgen modules van opleidingen

Het is voor studenten mogelijk modules van andere opleidingen te volgen (binnen of buiten de HAS). De examencommissie van de opleidingen geeft toestemming daarvoor op basis van een verzoek van een student daartoe.

Thema 7: Student volgt een andere opleiding dan waarvoor hij is ingeschreven

Studenten volgen aan de HAS de opleiding waarvoor ze staan ingeschreven.

AFSLUITEND

Zo hebben we het afgelopen jaar weer veel mogen realiseren en in gang kunnen zetten. Bewegingen die we nadrukkelijk met elkaar maken. Binnen de HAS met studenten en medewerkers én als HAS samen met onze partners bij bedrijven, kennisinstellingen en de overheid. Die samenwerking is ons erg dierbaar, die maakt dat we plezier hebben in ons werk en dat we iedere dag weer professioneel en vol passie aan de slag gaan. Veel dank aan al die partners die ons zo'n fijne werkomgeving weten te bieden.

We leven in een tijd waarin veel dingen lijken te veranderen en onzeker zijn. Juist dan is het enorm inspirerend te mogen werken aan de toekomst van de volgende generatie. Het is onze wens dat dat perspectief ons allemaal mag stimuleren de komende jaren samen aan de slag te gaan.

College van Bestuur HAS Hogeschool
Dick Pouwels
Frederike Praasterink
Jan Denissen

*Aldus besproken en goedgekeurd
in de vergadering
Raad van Toezicht
23 juni 2014*

JAARREKENING 2013

HAS Hogeschool

Blik vooruit...

Inhoudsopgave

Geconsolideerde jaarrekening

Bedrijfsgegevens	5
Balans per 31-12-2013	7
Staat van baten en lasten 2013	9
Kasstroomoverzicht	11
Grondslagen voor de jaarrekening	13
Toelichting op de geconsolideerde balans	17
Toelichting op de geconsolideerde staat van baten en lasten 2013	23
Analyse van het resultaat	29
Overzicht verbonden partijen	31

Bijlages

1. Specificatie EZ projecten 2013	33
2. Bezoldiging bestuurders en toezichthouders	37

Enkelvoudige jaarrekening

Balans HAS Hogeschool per 31-12-2013	39
Staat van baten en lasten 2013 HAS Hogeschool	41

Overige gegevens

Voorstel tot bestemming van het resultaat	45
Gebeurtenissen na balansdatum	45
Goedkeuring door Bestuur en Raad van Toezicht	49
Controleverklaring	51

Bedrijfsgegevens

Gegevens over de rechtspersoon

Naam : Stichting HAS Hogeschool
Adres : Onderwijsboulevard 221
Vestigingsplaats : 5223 DE 's-Hertogenbosch
Postadres : Postbus 90108, 5200 MA 's-Hertogenbosch
BRINnummer : 21CW
Telefoonnr. : 073-6923600
E-mailadres : has@has.nl
Internetsite : www.hashogeschool.nl
Bevoegd gezag nr. : 40205
Naam contactpersoon : L.G.M. van der Pol
Telnr. contactpersoon : 073-6923620
E-mailadres contactpersoon : L.vdpol@has.nl
Kamer van Koophandelnummer : 41084408

Gegevens over de geconsolideerde rechtspersoon

Naam : Stichting HAS Kennis Transfer & Bedrijfsopleidingen
Adres : Onderwijsboulevard 221
Vestigingsplaats : 5223 DE 's-Hertogenbosch
Postadres : Postbus 90108, 5200 MA 's-Hertogenbosch
Telefoon : 073-6923637
E-mailadres : Haskennistransfer@has.nl
Internetsite : www.haskennistransfer.nl
Naam contactpersoon : L.G.M. van der Pol
Telnr contactpersoon : 073-6923620
E-mailadres contactpersoon : L.vdpol@has.nl
Kamer van Koophandelnummer : 41086191

Bestuurder van beide rechtspersonen:

Drs. D.J. Pouwels, voorzitter van het College van Bestuur
Ir. J.C.A.M. Denissen, lid van het College van Bestuur
Ir. F.M. Praasterink, lid van het College van Bestuur

Geconsolideerde balans HAS Hogeschool per 31 december 2013

(Bedragen x € 1.000, balans na resultaatbestemming)

		31-12-2013	31-12-2012
	Vaste activa		
1.2	Materiële vaste activa	21.893	18.616
1.3	Financiële vaste activa	75	477
	<u>Totaal vaste activa</u>	<u>21.968</u>	<u>19.093</u>
	Vlottende activa		
1.5	Vorderingen	3.227	2.459
1.7	Liquide middelen	952	4.645
	<u>Totaal vlottende activa</u>	<u>4.179</u>	<u>7.104</u>
	<u>Totaal Activa</u>	<u>26.147</u>	<u>26.197</u>
2.1	Eigen vermogen	10.136	11.320
2.2	Voorzieningen	2.108	2.364
2.3	Langlopende schulden	3.454	4.226
2.4	Kortlopende schulden	10.449	8.287
	<u>Totaal Passiva</u>	<u>26.147</u>	<u>26.197</u>

Geconsolideerde staat van baten en lasten Has Hogeschool 2013

(Bedragen x € 1.000)

	Werkelijk 2013	Begroot 2013	Werkelijk 2012
3. Baten			
3.1 Rijksbijdragen EZ	23.418	24.080	21.839
3.2 Overige overheidsbijdragen en subsidies	1.363	1.210	0
3.3 Collegegelden	4.195	4.253	3.622
3.4 Baten werken in opdracht van derden	4.526	5.352	3.936
3.5 Overige baten	944	254	493
	<u>34.446</u>	<u>35.149</u>	<u>29.890</u>
4. Lasten			
4.1 Personeelslasten	24.906	24.385	21.761
4.2 Afschrijvingen	1.645	1.726	1.440
4.3 Huisvestingslasten	2.074	2.058	1.974
4.4 Overige lasten	6.928	7.403	6.078
5. Financiële baten en lasten	77	81	2
	<u>35.630</u>	<u>35.653</u>	<u>31.255</u>
Totaal resultaat	<u>-1.184</u>	<u>-504</u>	<u>-1.365</u>

Kasstroomoverzicht

(Bedragen x € 1.000)

	2013	2012
<u>Kasstroom uit operationele activiteiten</u>		
Resultaat	-1.184	-1.365
Aanpassingen voor:		
- afschrijvingen	1.645	1.440
- mutaties voorzieningen	-256	124
	<u>1.389</u>	<u>1.564</u>
Veranderingen in vlottende middelen:		
- voorraden	0	0
- vorderingen	-768	-493
- kortlopende schulden	<u>2.162</u>	<u>-544</u>
	<u>1.394</u>	<u>-1.037</u>
Totaal kasstroom uit operationele activiteiten	<u>1.599</u>	<u>-838</u>
<u>Kasstroom uit investeringsactiviteiten</u>		
Investerings in materiële vaste activa	-4.922	-2.344
Desinvesteringen in materiële vaste activa	0	0
Financiële vaste activa	402	0
Totaal kasstroom uit investeringsactiviteiten	<u>-4.520</u>	<u>-2.344</u>
<u>Kasstroom uit financieringsactiviteiten</u>		
Aflossing langlopende schulden	-772	-705
Nieuw opgenomen leningen	<u>0</u>	<u>0</u>
Totaal kasstroom uit financieringsactiviteiten	<u>-772</u>	<u>-705</u>
Mutatie liquide middelen	<u>- 3.693</u>	<u>-3.887</u>
Beginstand liquide middelen	4.645	8.532
Mutatie	<u>- 3.693</u>	<u>- 3.887</u>
Eindstand liquide middelen	<u>952</u>	<u>4.645</u>

Grondslagen voor de jaarrekening

Waardering van activa en passiva

Alle activa en passiva zijn gewaardeerd tegen nominale waarde, tenzij hieronder anders is vermeld.

Stelselwijziging

In afwijking van voorgaand jaar worden met betrekking de impulsmiddelen de loonkosten tijdsevenredig toegerekend aan de impulsprojecten. In voorgaande jaren zijn deze loonkosten toegerekend op basis van de geplande uren per project per blok, zoals ingegeven in TMS (Taken Management Systeem) bij start van het collegejaar.

Consolidatie

In dit verslag is Stichting HAS KennisTransfer & Bedrijfsopleidingen volledig geconsolideerd. Voor de enkelvoudige balans en exploitatierekening van HAS Hogeschool zijn dezelfde waarderingsgrondslagen gehanteerd als voor de geconsolideerde jaarrekening.

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen verkrijgingprijs, verminderd met de afschrijving op basis van economische levensduur.

Onder de materiële vaste activa vallen de onderstaande posten:

1. Gebouwen

De gebouwen betreffen de opstallen aan de Onderwijsboulevard.
Afschrijving op het pand geschiedt in 30 jaar.

2. Schooltuincomplex

Dit complex wordt afgeschreven in 15 jaar.

3. Terreinen

Hiermee bedoelen we het terrein aan de Onderwijsboulevard.

4. Inventaris en apparatuur

Deze post is gewaardeerd tegen verkrijgingprijs, verminderd met de afschrijving op basis van de verwachte economische levensduur. Het betreft hierbij inventarisgoederen waarvan de aanschaffingsprijs boven € 1.000 ligt.
Voor de afschrijving van inventaris worden verschillende afschrijvingstermijnen aangehouden afhankelijk van de verwachte economische levensduur van het inventarisgoed. De volgende afschrijvingstermijnen worden aangehouden:

- Computerapparatuur en a.v. middelen	: 3 tot 5 jaar
- Algemene inventaris en meubilair	: 5 tot 20 jaar
- Inventaris en inrichting laboratoria	: 5 tot 12 jaar

Financiële vaste activa

De financiële vaste activa zijn opgenomen tegen verkrijgingprijs. Dit betreft de lidmaatschapbewijzen van de Bio-based productontwikkelingscoöperatie U.A.

Vorderingen en liquide middelen

De vorderingen en liquide middelen zijn opgenomen tegen nominale waarde.

De liquide middelen zijn naast de reguliere courantrekeningen bij banken verdeel over verschillende spaarrekeningen

Kredietfaciliteit

Bij de huisbankier is een kredietfaciliteit afgesproken van € 1.000.000

Bankgarantie

Als gevolg van de hypotheekakte van Stichting Waarborgfonds HBO is een bedrag van € 74.873,74, zijnde de hoogte van de onderliggende bankgarantie, geparkeerd op een geblokkeerde rekening.

Eigen vermogen

In het eigen vermogen is het resultaat over 2013 verwerkt.

Het eigen vermogen bestaat uit een algemene reserve en een bestemmingsreserve privaat, zijnde de algemene reserve van Stichting HAS Kennis Transfer & Bedrijfsopleidingen.

Voorzieningen

De voorzieningen zijn onderverdeeld in 2 categorieën:

1. Personeelsvoorzieningen

Hierin zijn opgenomen:

- Voorziening inzake uitkeringen voor jubilea, deze voorziening is opgenomen tegen contante waarde met een rente voet van 4%;
- Voorziening voor wachtgeldverplichtingen, deze voorziening is opgenomen tegen nominale waarde;

2. Overige voorzieningen

Hierin is opgenomen:

- Voorziening groot onderhoud: Jaarlijks wordt een bedrag gedoteerd aan de voorziening groot onderhoud op basis van het meerjarenonderhoudsplan. De werkelijke kosten worden jaarlijks ten laste van de voorziening gebracht.
- De voorziening bodemverontreiniging is in 2013 opgeheven. De kosten van de verontreiniging zijn volledig betaald en het restant van de voorziening is vrijgevalen in 2013.

Pensioenverplichtingen

Voor HAS Hogeschool geldt dat de pensioenverplichtingen worden gefinancierd door afdrachten aan het bedrijfstakpensioenfonds ABP. Voor HAS KennisTransfer & Bedrijfsopleidingen geldt dat de pensioenverplichtingen worden afgedragen aan een bedrijfspensioenverzekeraar, te weten Delta Lloyd. Voor beide geldt dat de pensioenverplichtingen worden

gewaardeerd volgens de "verplichting aan de pensioenuitvoerder benadering", In deze benadering wordt de aan de pensioenuitvoerder te betalen premies als last in de staat van baten en lasten verantwoord.

Kortlopende schulden

Onder de kortlopende schulden zijn de volgende posten opgenomen:

1. De aflossingsverplichtingen voor het komende jaar met betrekking tot de langlopende leningen.
2. De vooruit ontvangen termijnen OHW, dit betreft het saldo van vooruit ontvangen bedragen inzake onderhanden projecten bij voornamelijk HAS Kennis Transfer & Bedrijfsopleidingen.
3. De vooruit ontvangen subsidies EZ, dit betreffen vooruit ontvangen bedragen met betrekking tot nog niet (volledig) uitgevoerde projecten bij HAS Hogeschool. De in deze projecten reeds geïnvesteerde kosten zijn opgenomen in de exploitatierekening.

Projectadministratie

Voor nagenoeg alle uitgevoerde projecten wordt voor wat betreft de inzet van uren gebruik gemaakt van het systeem TMS (Taken Management Systeem). In dit systeem worden alle taken van onderwijzend personeel gepland en beheerd in uren per medewerker. Voor een groot deel van de projecten worden de personele kosten aan de projecten toegerekend op basis van de geplande uren per project per medewerker. Het hierbij gehanteerde tarief betreft een voorcalculatorische tarief (EZ-tarief).

Bepaling van het exploitatiesaldo

Alle baten en lasten zijn gebaseerd op het toerekeningbeginsel en het realisatiebeginsel.

Zoals in de toelichting op de exploitatierekening wordt vermeld sluiten de rijksbijdragen aan bij het jaaroverzicht 2013, dat ontvangen is van het ministerie.

De overige subsidies EZ, post 3.1.2., en de overige overheidsbijdragen, post 3.2.2. betreffen de middelen besteed aan de uitvoering van diverse projecten. Zie de projectspecificaties als bijlagen in deze jaarrekening.

Post 3.4 Baten werken in opdracht van derden betreft de projecten in het verslagjaar van Stichting HAS kennis Transfer & Bedrijfsopleidingen en de besteding van overige subsidies in HAS Hogeschool projecten.

Rapporteringvaluta

Deze jaarrekening is opgesteld in euro's.

Richtlijnen

De jaarrekening is opgesteld overeenkomstig RJ 660 Onderwijsinstellingen.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode.

Toelichting op de geconsolideerde balans

(Bedragen x € 1.000)

1. Activa

Vaste Activa

1.2.1.1 Gebouwen	1.2.1.2 Terreinen	1.2.2.1 Inventaris HAS Hogeschool	1.2.2.2 Inventaris HAS Kennis transfer	Totaal
---------------------	----------------------	--	--	--------

1.2 Materiële vaste activa

Aanschafprijs t/m 2012	22.407	1.147	10.655	314	34.523
Cummulatieve afschrijvingen t/m 2012	8.594	0	7.020	293	15.907
Boekwaarde per 01-01-2013	13.813	1.147	3.635	21	18.616
Investerings in 2013	3.365	0	1.398	0	4.763
In uitvoering en vooruitbetaling 2013	109	0	50	0	159
Desinvesteringen in 2013	0	0	0	0	0
Afschrijvingen in 2013	777	0	861	7	1.645
	16.510	1.147	4.223	14	21.893
Aanschafprijs per 31-12-2013	25.881	1.147	12.103	314	39.445
Cummulatieve afschrijvingen t/m 2013	9.371	0	7.881	300	17.552
Boekwaarde per 31-12-2013	16.510	1.147	4.222	14	21.893

1.3 Financiële vaste activa

	Boekwaarde 1-1-2013	Investerings en verstrekte leningen	Desinvest- eringen en afgeloste leningen	Resultaat deelneming	Boekwaarde 31-12-2013
1.3.2 Deelneming BPOC	75	0	0	0	75
1.3.6 Rabobank ledencertificaten	402	0	402	0	0
Financiële vaste activa	477	0	402	0	75

De Rabobank Ledencertificaten zijn in de loop van 2013 verkocht.

	31-12-2013	31-12-2012
1.5 Vorderingen		
1.5.1 Debiteuren	1.072	672
1.5.2 Vorderingen EZ	0	0
1.5.3 Rekening courant	0	0
1.5.5 Collegegelden	1.335	1.234
1.5.7 Overige vorderingen	448	268
1.5.8 Overlopende activa	603	516
1.5.9 Af: voorziening voor oninbaarheid	-231	-231
<u>Vorderingen</u>	<u>3.227</u>	<u>2.459</u>
 Uitsplitsing vorderingen:		
1.5.7.1 Personeel	0	0
1.5.7.2 Overige	448	268
<u>Overige vorderingen</u>	<u>448</u>	<u>268</u>
 1.5.8.1 Vooruitbetaalde kosten	481	24
1.5.8.2 Verstrekte voorschotten	6	5
1.5.8.3 Overige overlopende activa	116	484
<u>Overlopende activa</u>	<u>603</u>	<u>513</u>
 1.5.9.1 Stand per 1-1	231	258
1.5.9.2 Onttrekking	0	27
1.5.9.3 Dotatie	0	0
<u>Af: Voorzieningen wegens oninbaarheid</u>	<u>231</u>	<u>231</u>
 1.7 Liquide middelen		
1.7.1 Kasmiddelen	3	4
1.7.2 Tegoeden op bank- en girorekeningen	949	4.641
<u>Liquide middelen</u>	<u>952</u>	<u>4.645</u>

Eind december zijn er met de Rabobank afspraken gemaakt over de financiering van de aankoop van de WTIC voor een bedrag van € 2.000.000. Deze financieringsfaciliteit komt in februari 2014 ter beschikking. In het voorjaar van 2014 wordt de financiering van het bouwverbeteringsproject "Fit for use" met de Rabobank gefinaliseerd (ca. 6 miljoen euro).

2. Passiva

2.1 Eigen vermogen

	Stand per 1-1-2013	Resultaat 2013	Overige mutaties	Stand per 31-12-2013
2.1.1 Algemene Reserve	11.107	-1.095	0	10.012
2.1.3 Bestemmings reserve privaat	213	-89	0	124
<u>Eigen Vermogen</u>	11.320	-1.184	0	10.136

2.2 Voorzieningen

	Stand per 1-1-2013	Dotaties in 2013	Onttrekkingen/ vrijval in 2013	Stand per 31-12-2013	Kortlopend deel < 1 jaar	Langlopend deel > 1jaar
2.2.1 Personeelsvoorzieningen	636	216	208	644	230	414
2.2.3 Overige voorzieningen	1.727	383	646	1.464	348	1.116
<u>Voorzieningen</u>	2.364	599	854	2.108	578	1.530

2.3 Langlopende schulden

	Stand per 1-1-2013	Aangegane leningen in 2013	Aflossingen in 2013	Stand per 31-12-2013	Looptijd > 5 jaar	Rentevoet
2.3.3 Rabobank 's Hertogenbosch	1.522	0	123	1.399	0	5,15
2.3.3 Rabobank 's Hertogenbosch	1.409	0	142	1.267	0	4,72
2.3.4 EZ lening *	1.560	0	507	1.053	0	nvt
	4.491	0	772	3.719		
Aflossingsverplichting in t+1	265			265		
<u>Totaal langlopende schuld</u>	4.226			3.454		

* Bij de EZ lening gaat het om een vrijval van de lening. Voor een verdere toelichting op deze EZ lening verwijzen we naar pagina 21 "Niet uit de balans blijken de verplichtingen".

Voor de langlopende leningen is een positieve en negatieve hypotheekverklaring afgegeven voor de bij de hogeschool in eigendom geregistreerde grond. Tevens is er ten behoeve van de langlopende leningen jegens de bank als zekerheid gesteld de verpanding van huidige en toekomstige inventaris exclusief informatica. De lening EZ betreft het verplichtingnummer 1400006190. Voor een bedrag van € 507.000 is deze lening ingezet ter dekking van het exploitatiesaldo in 2013 in verband met de groei. De terugbetalingsverplichting hiervan is opgenomen in de niet uit de balans blijken de verplichtingen.

31-12-2013

31-12-2012

2.4 Kortlopende schulden

2.4.1	Kredietinstellingen	265	265
2.4.2	Vooruitontvangen termijnen Onderhanden Werk	392	-128
2.4.3	Crediteuren	1.333	1.278
2.4.5	Rekening courant Ondernemingslift +	845	0
2.4.7	Belastingen en premies sociale verzekeringen	118	1.126
2.4.8	Schulden terzake pensioenen	336	275
2.4.9	Overige kortlopende schulden	849	745
2.4.10	Overlopende passiva	6.311	4.726
	<u>Kortlopende schulden</u>	<u>10.449</u>	<u>8.287</u>

Uitsplitsing kortlopende schulden:

2.4.7.1	Loonheffing	16	924
2.4.7.2	Omzetbelasting	102	202
	<u>Belastingen en premies sociale verzekeringen</u>	<u>118</u>	<u>1.126</u>
2.4.9.1	Werk door derden	0	0
2.4.9.2	Overige	849	745
	<u>Overige kortlopende schulden</u>	<u>849</u>	<u>745</u>
2.4.10.1	Vooruitontvangen college- en les gelden	3.155	2.733
2.4.10.2	Vooruitontvangen subsidies EZ geoormerkt	2.332	1.299
2.4.10.5	Reservering vakantietoelage	819	692
2.4.10.8	Overige	5	2
	<u>Overlopende passiva</u>	<u>6.311</u>	<u>4.726</u>

Niet uit balans blijkende verplichtingen

Helicon

Aan Helicon is eind 2007 een stuk grond in erfpacht gegeven ten behoeve van realisatie van nieuwbouw van een schoolgebouw en aanverwante ruimte.

Leasecontracten

Per ultimo balansdatum zijn er leasecontracten afgesloten voor 8 personenauto's met een totale fiscale waarde van € 259.474. Er is één leasecontract met een looptijd van 3 jaar, één met een looptijd van 5 jaar en de overige contracten hebben een looptijd van 4 jaar. De totale leaselast, exclusief btw, per jaar is € 71.159.

Huur Hooge Donken

Vanaf 1 augustus 2013 huurt HAS Hogeschool een deel van het gebouw Hooge Donken te 's-Hertogenbosch. Dit is wegens ruimtegebrek als gevolg van de groei. Er is een huurovereenkomst afgesloten met een looptijd van 5 jaar. De gemiddelde jaar huur is € 234.278.

Huur contract HAS Venlo

In oktober 2012 is een huurovereenkomst aangegaan voor de huur van een pand in Venlo. Dit voor de nieuwe vestiging van de HAS in Venlo die in september 2013 van start ia gegaan. Het huurcontract loopt van 1 maart 2013 tot en met 31 augustus 2023. Er is een opzegtermijn van 12 maanden. De huurprijs op jaarbasis bedraagt € 271.150.

Lening EZ

Als gevolg van de groei van de HAS heeft het Ministerie van EZ een faciliteit toegekend in de vorm van een lening van € 2.000.000 (zie post 2.3 in de balans). Voor een bedrag van €440.000 is deze faciliteit gebruikt ter dekking van een deel van de negatieve exploitatie van 2012 en voor een bedrag van € 507.000 ter dekking van een deel van de negatieve exploitatie in 2013. Op deze lening rust een terugbetalingsverplichting welke is vastgelegd in een overeenkomst met het Ministerie.

Overige contracten

Voor de levering van energie zijn contracten afgesloten tot en met 2014. Voor het schoonmaak- onderhoud is per 1 september 2012 een contract afgesloten met ABC Uden voor de duur van 3 jaar (eindigt van rechtswege op 31 augustus 2015).

Toelichting op de geconsolideerde staat van baten en lasten 2013

(Bedragen x € 1.000)

		Werkelijk 2013	Begroot 2013	Werkelijk 2012
	<u>BATEN</u>			
3.1	Rijksbijdragen			
3.1.1	Rijksbijdrage EZ	18.387	18.069	17.179
3.1.2	Overige subsidies EZ	<u>5.031</u>	<u>6.011</u>	<u>4.660</u>
	<u>Rijksbijdragen</u>	<u>23.418</u>	<u>24.080</u>	<u>21.839</u>

De hierboven weergegeven rijksbijdrage EZ sluit aan bij de Rijksbijdrage brief dd 18-12-2013. De post overige subsidies EZ betreffen de bestedingen van diverse EZ subsidies gedurende kalenderjaar 2013. Zie voor een nadere toelichting het overzicht "specifieke bijdragen EZ".

Uitsplitsing overige subsidies EZ:

3.1.2.1.2	Geormerkte subsidies	4.524	5.504	4.220
3.1.2.2.2	Niet geormerkte subsidies	0		0
3.1.2.3.2	Toerekening investeringssubs	<u>507</u>	<u>507</u>	<u>440</u>
	<u>Overige subsidies EZ</u>	<u>5.031</u>	<u>6.011</u>	<u>4.660</u>

Een toelichting op de post 3.1.2.3.2 is opgenomen bij de niet uit de balans blijvende verplichtingen.

3.2	Overige overheidsbijdragen en subsidies			
3.2.2	Overige overheidsbijdragen	<u>1.363</u>	<u>1.210</u>	<u>0</u>
		<u>1.363</u>	<u>1.210</u>	<u>0</u>
3.3	Collegegelden			
3.3.3	Collegegelden HBO	<u>4.195</u>	<u>4.253</u>	<u>3.622</u>
		<u>4.195</u>	<u>4.253</u>	<u>3.622</u>

De collegegelden zijn opgenomen volgens het baten- en lastenstelsel. Dit betekent dat 8/12 van de collegegelden van studiejaar 2012/2013 en 4/12 van de collegegelden van studiejaar 2013/2014 hierboven zijn opgenomen. Restituties van collegegelden zijn reeds op bovenstaande bedragen in mindering gebracht.

De hoogte van de collegegelden is als volgt vastgesteld:		
	<u>2012/2013</u>	<u>2013/2014</u>
Wettelijke collegegeld	€ 1.771.00	€ 1.835,00

		Werkelijk 2013	Begroot 2013	Werkelijk 2012
3.4	Baten in opdracht van derden			
3.4.1	Contractonderwijs	1.356	1.300	1.287
3.4.2	Contractonderzoek	1.106	1.100	1.032
3.4.3	Overige baten werken in opdracht van derden	2.064	2.952	1.617
		4.526	5.352	3.936

De posten 3.4.1 en 3.4.2 betreffen de omzet van HAS Kennistransfer en vallen dus onder categorie 3.4.2.6 Bedrijven. In de overige baten werken in opdracht van derden zijn zowel de projecten van Has Kennistransfer als van Has Hogeschool opgenomen.

Uitsplitsing baten in opdracht van derden:

3.4.3.1	Inburgeringscontracten	0	0	0
3.4.3.2	Participatiebudget	0	0	0
3.4.3.3	Ov. baten in opdracht van derden	2.064	2.952	1.617
	<u>Overige baten in opdr van derden</u>	<u>2.064</u>	<u>2.952</u>	<u>1.617</u>

3.5 Overige baten

3.5.1	<u>Verhuur</u>			
3.5.1.2	Overig verhuur	32	55	62
3.5.1.3	Erfpacht	26	26	26
		58	81	88
3.5.2	<u>Detachering personeel</u>			
3.5.2.2	Overige doorberekeningen personeel	73	69	125
		73	69	125
3.5.6	<u>Overige baten</u>			
3.5.6.1	Internationalisering	30	10	14
3.5.6.2	Faciliteiten	35	58	39
3.5.6.3	Vrijval voorzieningen	158	0	20
3.5.6.4	Diverse overige baten	590	36	207
	<u>Overige baten</u>	813	104	280

	Werkelijk 2013	Begroot 2013	Werkelijk 2012
4.1 Personeelslasten			
4.1.1 Lonen en salarissen	22.120	21.988	19.261
4.1.2 Overige personele lasten	2.940	2.527	2.664
4.1.3 Af: Uitkeringen	-154	-130	-164
	24.906	24.385	21.761

Aantal fte:

Aantal fte HAS	307,95	302,05	271,80
Aantal fte HKT	34,92	29,92	30,19
Totaal aantal fte	342,87	331,97	301,99

De specificatie van de bezoldiging van de bestuurders en toezichthouders is opgenomen in bijlage 3 op pagina 35.

Uitsplitsing personeelslasten:

4.1.1.1 Bruto lonen en salarissen	17.603	17.568	15.457
4.1.1.2 Sociale lasten	2.050	2.020	1.728
4.1.1.3 Pensioenpremies	2.467	2.400	2.076
<u>Lonen en salarissen</u>	22.120	21.988	19.261

In de vergelijkende cijfers van 2012 heeft een verschuiving plaatsgevonden van de categorie 4.1.1.2 naar 4.1.1.1. In 2012 is dit niet correct weergegeven.

4.1.2.1 Dotaties personele voorzieningen	216	0	218
4.1.2.2 Personeel niet in loondienst	1.596	0	1.739
4.1.2.3 Overig	1.128	0	707
<u>Overige personele lasten</u>	2.940	2.527	2.664

4.2 Afschrijvingen

4.2.2 <u>Materiële vaste activa</u>			
4.2.2.1 Afschrijving huisvesting	777	741	685
4.2.2.2 Afschrijving inventaris en app.	868	985	755
<u>Afschrijvingen</u>	1.645	1.726	1.440

	<u>werkelijk 2013</u>	<u>begroot 2013</u>	<u>werkelijk 2012</u>
4.3 Huisvestingslasten			
4.3.1 Huur	427	423	214
4.3.2 Verzekeringen	41	33	27
4.3.3 Onderhoud	702	740	925
4.3.4 Energie en water	377	351	335
4.3.5 Schoonmaakkosten	317	285	277
4.3.6 Heffingen	113	116	105
4.3.8 Overige	97	110	91
<u>Huisvestingslasten</u>	<u>2.074</u>	<u>2.058</u>	<u>1.974</u>

De afschrijvingskosten van de gebouwen zijn opgenomen onder post 4.2.2.1. De rentelasten in verband met de financiering van de huisvesting zijn opgenomen onder post 5.5.

4.4 Overige lasten			
4.4.1 <u>Administratie- en beheerslasten</u>			
4.4.1.1 Administratie	351	450	236
4.4.1.2 Dienstreizen	269	236	224
4.4.1.3 Controle jaarrekening en externe advieskosten	360	648	579
4.4.1.4 PR activiteiten	830	711	666
4.4.1.5 Representatiekosten	52	57	92
4.4.1.6 Overige administratie- en beheerslasten	227	211	188
4.4.1.7 Dekking overhead Has Kennis Transfer	-42	0	-36
4.4.1.8 Aquisitiekosten Has Kennis Transfer	-2	0	0
	<u>2.045</u>	<u>2.313</u>	<u>1.949</u>

Uitsplitsing Accountantslasten 2013:

4.4.1.3.1 Honorarium onderzoek jaarrekening	42	44
4.4.1.3.2 Honorarium andere controleopdrachten	24	15
4.4.1.3.3 Honorarium fiscale adviezen	0	0
4.4.1.3.4 Honorarium andere niet controle diensten	2	0
<u>Accountantslasten</u>	<u>68</u>	<u>59</u>

	<u>werkelijk 2013</u>	<u>begroot 2013</u>	<u>werkelijk 2012</u>
4.4.2 <u>Inventaris, apparatuur en leermiddelen</u>			
4.4.2.1 Mediatheek	55	88	67
4.4.2.2 Faciliteiten	213	205	198
4.4.2.3 Leer en hulpmiddelen	333	325	288
4.4.2.4 Studentvoorzieningen	34	39	44
4.4.2.5 Onderhoud inventaris en apparatuur	432	336	417
4.4.2.6 Kosten licenties informatica en leasing computers	178	245	270
	<u>1.245</u>	<u>1.238</u>	<u>1.284</u>
4.4.3 <u>Dotatie overige voorzieningen</u>			
4.4.3.1 Dotatie voorziening debiteuren	-2	40	0
	<u>-2</u>	<u>40</u>	<u>0</u>
4.4.4 <u>Overige lasten</u>			
4.4.4.1 Internationalisering	79	63	69
4.4.4.2 Projectkosten	3.445	3.585	2.581
4.4.4.3 Overige kosten	117	164	195
	<u>3.641</u>	<u>3.812</u>	<u>2.845</u>

Post 4.4.4.2 betreffen de niet personele projectkosten van Hogeschool Has Hogeschool en HAS Kennis Transfer & Bedrijfsopleidingen. Hierin is onder andere opgenomen de kosten inzake praktijkleren box 1.

Analyse van het resultaat

	Werkelijk 2013	Begroot 2013	Verschil	Begroot 2014
3. <u>BATEN</u>				
3.1 Rijksbijdragen EZ	23.418	24.080	-662	24.913
3.2 Overige overheidsbijdragen	1.363	1.210	153	1.664

De reguliere rijksbijdragen zijn lager dan begroot als gevolg het later loskomen van de toekenning en uitvoering van de centers of expertise.

De overige overheidsbijdragen betreffen de bijdragen vanuit provincie Limburg en Regio Venlo voor de start van onze vestiging aldaar. De aan deze bijdrage gerelateerde kosten zijn in 2013 hoger dan begroot.

3.3 Collegegelden	4.195	4.253	-58	4.956
3.4 Baten werken in opdracht van derden	4.526	5.352	-826	4.199

De overige projecten HAS Opleidingen is lager dan begroot als gevolg van een lagere participatie in projecten bij partnerinstellingen van € 300.000. De realisatie van de omzet bij KennisTransfer en bedrijfsopleidingen is nagenoeg gelijk aan de begroting, echter deze is voor een groter bedrag dan begroot behaald door de inzet van medewerkers van KennisTransfer en bedrijfsopleidingen bij HAS Opleidingen. Deze laatste post (bijna € 500.000 meer dan begroot) is geëlimineerd in de geconsolideerde jaarcijfers.

3.5 Overige baten	944	254	690	250
-------------------	-----	-----	-----	-----

De afwijking in de overige baten is het gevolg van een vrijval een voorziening en de uitkering als gevolg van de opheffing van het Waarborgfonds. Deze baten waren niet begroot voor het boekjaar 2013.

Totaal baten	34.446	35.149	-703	35.982
---------------------	---------------	---------------	-------------	---------------

	Werkelijk 2013	Begroot 2013	Vershil	Begroot 2014
--	----------------	--------------	---------	--------------

4. Lasten

4.1 Personele lasten	24.906	24.385	521	25.532
----------------------	--------	--------	-----	--------

De personele lasten zijn in 2013 hoger dan begroot. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de inhuur van extern personeel. Deze extra inhuur is voornamelijk het gevolg van hogere werkdruk in verband met de groei en voor vervanging in verband met ziekte en zwangerschap.

4.2 Afschrijvingen	1.645	1.726	-81	1.783
--------------------	-------	-------	-----	-------

De afschrijvingen op inventaris en apparatuur zijn lager dan begroot als gevolg van doorgeschoven investeringen in huisvesting en ICT.

4.3 Huisvesting	2.074	2.058	16	2.484
-----------------	-------	-------	----	-------

De huisvestingslasten zijn nagenoeg gelijk aan de begroting. De externe huisvestingslasten zijn toegevoegd door de huur van het gebouw Hooge Donken en de huur van het pand in Venlo. De onderhoudskosten zijn echter fors gedaald ten opzichte van 2012.

4.4 Overige lasten	6.928	7.403	-475	5.757
--------------------	-------	-------	------	-------

In de begrote overige lasten zijn posten opgenomen ten behoeve van advisering en voorbereiding van de plannen 'Huisvesting Fit for Use'. Deze posten zijn in verband met een vertraging in de uitvoering lager dan begroot. Tevens is besloten deze kosten te activeren. Zie post 1.2

5 Financiële baten en lasten	77	81	-4	321
------------------------------	----	----	----	-----

Totaal lasten	35.630	35.653	-23	35.877
----------------------	---------------	---------------	------------	---------------

Resultaat uit gewone bedrijfsvoering	-1.184	-504	-680	104
---	---------------	-------------	-------------	------------

Overzicht verbonden partijen 2013

Beslissende zeggenschap

Naam	: HAS KennisTransfer & Bedrijfsopleidingen
Juridische vorm	: Stichting
Statutaire zetel	: 's-Hertogenbosch
Code activiteit	: 1 + 2 + 4
Eigen vermogen per 31-12-'13	: € 124.421
Resultaat 2013	: -/- € 89.160
Omzet 2013	: € 4.309.758
Consolidatie	: Ja

Stichting HAS KennisTransfer & Bedrijfsopleidingen verzorgt opleidingen, trainingen, toepassingsgericht onderzoek en advies. HAS Kennis Transfer & Bedrijfsopleidingen maakt daarbij gebruik van faciliteiten en personele capaciteit van de HAS Hogeschool. De daarmee samenhangende kosten worden onderling verrekend tegen kostprijs. Er is geen formele aansprakelijkheidsstelling overeengekomen.

Overige verbonden partijen

Naam	: Bio-based productontwikkelingscoöperatie U.A.
Juridische vorm	: Coöperatie
Statutaire zetel	: 's-Hertogenbosch
Code activiteit	: 2 + 4

Naam	: Stichting OndernemersLift+
Juridische vorm	: Stichting
Statutaire zetel	: 's-Hertogenbosch
Code activiteit	: 4

Specificatie code activiteit

1. contractonderwijs
2. contractonderzoek
3. onroerende zaken
4. overig

Bijlage 1: Specificatie EZ projecten 2013

Code	Omschrijving	Kenmerk	Datum	Bedrag toewijzing	Saldo per 01-01-2013	Ontvangen t/m 31-12-2013	Lasten in 2013	Lasten totaal	waarvan bijdragen uit andere projecten	Eigen bijdrage en bijdrage derden	Saldo nog te besteden per 31-12-2013	Status
5524	CoE Food	1300015396	29-10-2013	4.000.000,00	0,00	800.000,00	28.674,17	28.674,17		0,00	771.325,83	In uitvoering
5385	Impuls 2011 implementatie kennisverspreiding	286270-2	19-12-2011	570.027,00	131.756,02	570.026,99	131.756,02	570.026,99		0,00	0,00	Afgehandeld
5452	Impuls 2012 Implementatie kennisverspreiding	388408-3	18-12-2012	607.576,00	533.254,87	607.576,00	538.904,87	613.226,00		5.650,00		Afgehandeld
5522	Impuls 2013 algemeen	483233-5	18-12-2013	1.140.090,00	0,00	1.140.090,00	1.054.791,57	1.054.791,57		1.250,00	86.548,43	In uitvoering
5454	Impuls 2012 Internationalisering	388408-3	18-12-2012	109.364,00	101.512,97	109.364,00	101.512,97	109.364,00		0,00	0,00	Afgehandeld
5364	Kwaliteitsimpuls HAO 2010/2011	1300006638	13-12-2010	840.000,00	-312.130,82	840.000,00	65.869,18	1.070.000,00		230.000,00	0,00	Afgehandeld
5456	Praktijkleren 2012	388408-3	18-12-2012	723.015,00	36.873,64	723.015,00	36.873,64	723.015,00		0,00	0,00	Afgehandeld
5518	Praktijkleren 2013	483233-5	18-12-2013	809.830,00	0,00	809.830,00	824.772,00	824.772,00		14.942,00	0,00	In uitvoering
5455	Impuls 2012 Primaire opleidingen	388408-3	18-12-2012	311.324,00	72.282,00	311.324,00	72.282,00	311.324,00		0,00	0,00	Afgehandeld
5523	Impuls 2013 Primaire opleidingen	483233-5	18-12-2013	329.783,00	0,00	329.783,00	96.007,76	96.007,76		0,00	233.775,24	In uitvoering
5301	Groene plus lectoraat Voeding & Gezondheid	1400003753	27-11-2009	480.000,00	-67.918,54	360.000,00	282.509,22	608.132,76	110.427,76	17.705,00	-120.000,00	In uitvoering
5302	Groen Plus Lectoraat Duurzame WVV	1400003752	27-11-2009	480.000,00	-120.504,97	384.000,00	109.678,84	649.906,28	86.916,17	82.990,11	-96.000,00	In uitvoering
5303	Groeneplus lectoraat Diergezondheid	1400003751	27-11-2009	480.000,00	-44.754,17	360.000,00	142.570,40	481.571,30		57.249,39	-64.321,91	In uitvoering
5304	Groen plus lectoraat Nieuwe Teeltsystemen	1400003755	27-11-2009	480.000,00	-226.465,56	360.000,00	257.741,15	758.706,71	172.008,59	106.698,12	-120.000,00	In uitvoering
5318	KIGO 2010 Lekker in je vel	2010/06-038	8-6-2010	143.126,00	-62.137,76	119.388,16	0,00	188.774,63		69.386,47	0,00	Afgehandeld
5321	KIGO 2010 Samen aan de Slag in het Groen	2010/14-030	8-6-2010	211.339,00	-48.904,16	196.533,60	73.913,62	329.922,33		133.388,73	0,00	Afgehandeld
5357	Lectoraat AgroFoodMarketing	4850005524074	14-12-2010	480.000,00	-40.039,32	384.000,00	160.284,98	400.434,22		8.109,92	-8.324,30	In uitvoering
5358	Lectoraat Greenport biobased product ontwikkeling	4850005524382	14-12-2010	480.000,00	2.004,56	384.000,00	114.695,58	304.691,02		0,00	79.308,98	In uitvoering

Code	Omschrijving	Kenmerk	Datum	Bedrag toewijzing	Saldo per 01-01-2013	Ontvangen t/m 31-12-2013	Lasten in 2013	Lasten totaal	Bijdragen uit impuls projecten totaal	Eigen bijdrage en bijdrage derden totaal	Saldo nog te besteden per 31-12-2013	Status
5358	Lectoraat Greenport biobased product ontwikkeling	4850005524382	14-12-2010	480.000,00	2.004,56	384.000,00	114.695,58	304.691,02		0,00	79.308,98	In uitvoering
5395	KIGO 2011 Bedrijfsanalyse in de paardensector	2011/10-001	19-5-2011	101.293,00	-50.796,53	84.884,35	0,00	140.426,65		55.542,30	0,00	Afgehandeld
5397	KIGO 2011 Dierenlessen in het basisonderwijs	2011/09-002	19-5-2011	116.010,00	-21.556,15	81.207,00	69.724,99	159.811,39		47.452,39	-31.152,00	In uitvoering
5399	Feed Design Living Lab (FDLL)	4470006767638	29-7-2011	750.000,00	140.914,30	600.000,00	466.422,50	625.508,20		0,00	-25.508,20	In uitvoering
5430	Consumenten in beeld (Box 4)	4980007759792	5-8-2013	50.000,00	6.604,10	50.000,00	14.721,00	48.116,90		0,00	1.883,10	In uitvoering
5431	Kennistransfer: valorisatie activiteiten (box 4)	4980007759797	8-11-2011	150.000,00	74.153,75	120.000,00	68.710,09	114.556,34		3.100,00	8.543,66	In uitvoering
5436	Lectoraat 'Duurzame Veehouderijketens'	4850007790495	16-12-2011	471.840,00	-6.416,73	259.512,00	108.447,60	232.824,33		0,00	26.687,67	In uitvoering
5453	Impuls 2012 Professionalisering	388408-1	18-12-2012	145.818,00	103.875,00	145.818,00	103.875,00	145.818,00		0,00	0,00	Afgehandeld
5458	KIGO 2012 Sensortechnologie	2012/03-018	31-5-2012	159.808,00	55.189,21	63.923,20	63.218,38	71.952,37		22.046,00	14.016,83	In uitvoering
5459	KIGO 2012 verduurzaming veehouderij	2012/03-019	31-5-2012	100.323,00	37.761,20	40.129,20	22.976,25	25.344,25		3.066,00	17.850,95	In uitvoering
5475	Naar gezonde voeding (box 4)	4980009748059	2-8-2012	253.401,00	63.350,00	63.350,00	80.609,22	80.609,22		0,00	-17.259,22	In uitvoering
5476	Growing Lab (box 3)	4470009749499	1-8-2012	708.064,00	141.613,00	141.613,00	35.465,35	35.465,35		0,00	106.147,65	In uitvoering
5496	Dier- en milieuvriendelijke ketens	AGRO120039	3-12-2012	116.926,00	36.926,00	36.926,00	109.869,97	109.869,97		0,00	-72.943,97	In uitvoering
5497	Digitale inblik op boerderijbedrijven	1300012828	29-11-2012	81.615,00	0,00	53.445,50	34.842,32	34.842,32		365,00	18.968,18	In uitvoering
5499	Lectoraat Groene gezondheid	4850010779336	31-12-2012	480.000,00	120.000,00	120.000,00	0,00	0,00		0,00	120.000,00	In uitvoering
5513	CoE Greenports 2012-2017	13000006669	24-10-2013	5.400.000,00	674.100,00	1.474.100,00	79.143,04	79.143,04		3.422,91	1.398.379,87	In uitvoering
				21.760.572,00	1.330.545,91	12.123.839,00	5.350.863,68	11.027.629,07	369.352,52	862.364,34	2.327.926,79	

Bijlage 2: Bezoldiging bestuurders en toezichthouders

Is er een bezoldiging van de bestuurders: Ja

Is er een bezoldiging van de toezichthouders: Ja

Tabel: Bezoldiging van bestuurders en toezichthouders

Naam	Duur aok*	Duur aok	Ingangs- datum dienstbe- trekking	FTE	D of I**	Periodiek betaalde beloning	Bo- nus	Ont- pensioen bijdragen (werkge- verslas- ten)	Uitke- ring wegens beëindi- ging
	Per	Tot		Fte		2013 EUR	2013 EUR	2013 EUR	2013 EUR
Bestuurders									
D.J. Pouwels	1-1-2013	1-1-2014	1-2-2011	1,0	D	153.190	0	25.358	0
F.M. Praaste- rink	1-1-2013	1-1-2014	1-4-2012	1,0	D	107.113	0	13.595	0
J.C.A.M. Denis- sen	1-1-2013	1-1-2014	1-4-2012	1,0	D	125.240	0	18.372	0
Toezichthou- ders									
AJAM Vermeer	1-1-2013	1-1-2014	29-1- 1991	Nvt	I	14.520	0	0	0
AM van Doorn- malen	1-1-2013	1-1-2014	28-5- 2008	Nvt	I	10.890	0	0	0
AJM Janssen	1-1-2013	1-1-2014	29-11- 2004	Nvt	I	7.260	0	0	0
JMM Polman	1-1-2013	1-1-2014	28-5- 2008	Nvt	I	7.260	0	0	0
JAM Huijbers	1-1-2013	1-1-2014	30-3- 2010	Nvt	I	7.260	0	0	0
AAM Gunne- wijk-Veer	1-1-2013	1-1-2014	20-1- 2011	Nvt	I	7.260	0	0	0
EMM den Bra- bender- van den Berg	1-1-2013	1-1-2014	1-9-2011	Nvt	D	6.000	0	0	0

* Aok = arbeidsovereenkomst

** = Dienst betrekking (D) of op interimbasis (I)

De opgenomen bedragen beloning toezichthouders (I), op interimbasis zijn inclusief 21% BTW

Enkelvoudig balans HAS Hogeschool per 31 december 2013

Bedragen x € 1.000, balans na resultaatbestemming

		31-12-2013	31-12-2012
1.	Activa		
	<u>Vaste Activa</u>		
1.2	Materiële vaste activa		
1.2.1.1	Gebouwen	16.510	13.813
1.2.1.2.	Terreinen	1.147	1.147
1.2.1.3	Inventaris en apparatuur	4.222	3.635
		21.879	18.595
1.3	Financiële vaste activa		
1.3.2	Deelneming BPOC	75	75
1.3.6.	Effecten	0	402
1.3.6	Deelnemingen HAS Kennis Transfer	124	213
		199	690
	Totaal vaste activa	22.078	19.285
	 Vlottende activa		
1.5	Vorderingen		
1.5.1	Debiteuren	748	404
1.5.2	Vorderingen EZ	0	0
1.5.3	Rekening courant Has Kennis Transfer	89	137
1.5.5	Collegegelden	1.335	1.234
1.5.7	Overige vorderingen	303	43
1.5.8	Overlopende activa	608	516
		3.083	2.334
1.7	Liquide middelen		
1.7.1	Kasmiddelen	2	3
1.7.2	Tegoeden op bank- en girorekeningen	873	4.460
		875	4.463
	Totaal vlottende activa	3.958	6.797
	Totaal Activa	26.036	26.082

		31-12-2013	31-12-2012
2.	Passiva		
2.1	Eigen vermogen		
2.1.1	Algemene Reserve	10.012	11.107
2.1.3	Bestemmingsreserve privaat	<u>124</u>	<u>213</u>
		10.136	11.320
2.2	Voorzieningen		
2.2.1	Personeelsvoorzieningen	644	636
2.2.3	Overige voorzieningen	<u>1.464</u>	<u>1.727</u>
		2.108	2.363
2.3	Langlopende schulden		
2.3.3	Kredietinstellingen	2.401	2.666
2.3.4	Langlopende leningen EZ	<u>1.053</u>	<u>1.560</u>
		3.454	4.226
2.4	Kortlopende schulden		
2.4.1	Kredietinstellingen	265	265
2.4.2	Vooruitontvangen termijnen OHW	0	-37
2.4.3	Crediteuren	1.429	1.411
2.4.5	Rekening courant Ondernemingslift +	845	0
2.4.7	Belastingen en premies sociale verzekeringen	11	856
2.4.8	Schulden terzake pensioenen	331	275
2.4.9	Overige kortlopende schulden	1.222	736
2.4.10	<i>Overlopende passiva:</i>		
2.4.10.1	Vooruitontvangen collegegelden	3.155	2.733
2.4.10.2	Vooruitontvangen subsidies EZ	2.332	1.299
2.4.10.3	Vooruitontvangen overige projectsubsidies/bijdragen	0	0
2.4.10.4	Vakantiegeld	743	633
2.4.10.5	Overige overlopende passiva	<u>5</u>	<u>2</u>
		10.338	8.173
	Totaal Passiva	<u>26.036</u>	<u>26.082</u>

Enkelvoudige staat van baten en lasten HAS Hogeschool 2013

(Bedragen x € 1.000)

3.	<u>BATEN</u>	Werkelijk 2013	Begroot 2013	Werkelijk 2012
3.1	Rijksbijdragen EZ	23.418	24.080	21.839
3.2	Overige overheidsbijdragen en subsidies	1.363	1.210	0
3.3	Collegegelden	4.195	4.253	3.622
3.4	Baten werken in opdracht van derden	859	1.172	642
3.5	Overige baten	2.183	1.508	1.426
		<u>32.018</u>	<u>32.223</u>	<u>27.529</u>
4.	<u>LASTEN</u>			
4.1	Personele lasten	23.114	22.020	20.135
4.2	Afschrijvingen	1.638	1.690	1.427
4.3	Huisvestingslasten	2.072	2.076	1.969
4.4	Overige lasten	6.212	6.891	5.127
5.	Financiële baten en lasten	77	81	9
		<u>33.113</u>	<u>32.758</u>	<u>28.667</u>
	Resultaat uit gewone bedrijfsvoering	-1.095	-535	-1.138
	Resultaat	<u>-1.095</u>	<u>-535</u>	<u>-1.138</u>

OVERIGE GEGEVENS

Voorstel tot bestemming van het resultaat

(Bedragen x € 1.000)

Totaal geconsolideerde resultaat boekjaar 2013 **-/- € 1.184**

Dit resultaat is als volgt opgebouwd:

Resultaat HAS Hogeschool: **-/- € 1.095**

Resultaat HAS KennisTransfer & Bedrijfsopleidingen: **-/- € 89**

Voorstel tot bestemming:

1. Het resultaat van HAS KennisTransfer & Bedrijfsopleidingen komt ten laste van het private eigen vermogen **-/- € 89**
2. Het restant van het resultaat wordt ten laste gebracht van de algemene reserve **-/- € 1.095**

Totaal resultaat 2013 **-/- € 1.184**

Bovenstaand voorstel is reeds verwerkt in de jaarrekening.

Gebeurtenissen na balansdatum

Er hebben na de balansdatum geen materiële gebeurtenissen plaatsgevonden.

Goedkeuring door bestuur en raad van toezicht

Het College van Bestuur van Stichting HAS Hogeschool heeft de jaarrekening 2013 vastgesteld in de vergadering van 23 juni 2014.

Drs. D.J. Pouwels

De Raad van Toezicht van de Stichting HAS Hogeschool heeft de jaarrekening 2013 goedgekeurd in de vergadering van 23 juni 2014.

J.A.M. Huijbers

Voorzitter Raad van Toezicht

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: Stichting HAS Opleidingen

Verklaring betreffende de jaarrekening

Wij hebben de in dit verslag opgenomen jaarrekening 2013 van Stichting HAS Opleidingen te 's-Hertogenbosch gecontroleerd. Deze jaarrekening bestaat uit de balans per 31 december 2013 en de staat van baten en lasten over 2013 met de toelichting, waarin zijn opgenomen een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

Verantwoordelijkheid van het bestuur

Het bestuur van de entiteit is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening die het vermogen en resultaat getrouw dient weer te geven, in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs en de Beleidsregels toepassing Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT), alsmede voor het opstellen van het jaarverslag, in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs.

Het bestuur is tevens verantwoordelijk voor de financiële rechtmatigheid van de in de jaarrekening verantwoorde baten, lasten en balansmutaties. Dit houdt in dat deze bedragen in overeenstemming dienen te zijn met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen. Het bestuur is voorts verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van de relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle, als bedoeld in artikel 2.9, lid 3 van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek.

Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden, het onderwijscontroleprotocol OCW/EZ 2013 en de Beleidsregels toepassing WNT, exclusief het Controleprotocol WNT. Dit vereist dat wij voldoen aan voor ons geldende ethische voorschriften en dat wij onze controle zodanig plannen en uitvoeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de door de accountant toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de jaarrekening een afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten. Bij het maken van deze risico-inschattingen neemt de accountant de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opmaken van de jaarrekening en voor het getrouwe beeld daarvan alsmede in het kader van de financiële rechtmatigheid voor de naleving van die relevante wet- en regelgeving, gericht op het opzetten van controlewerkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden. Deze risico-inschattingen hebben echter niet tot doel een oordeel tot uitdrukking te brengen over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit. Een controle omvat tevens het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en van de redelijkheid van de door het bestuur van de entiteit gemaakte schattingen, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is om een onderbouwing voor ons oordeel te bieden.

Oordeel betreffende de jaarrekening

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting HAS Opleidingen per 31 december 2013 en van het resultaat over 2013 in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs en de Beleidsregels toepassing WNT.

Voorts zijn wij van oordeel dat de in deze jaarrekening verantwoorde baten, lasten en balansmutaties over 2013 in alle van materieel belang zijnde aspecten voldoen aan de eisen van financiële rechtmatigheid. Dit houdt in dat de bedragen in overeenstemming zijn met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals vermeld in paragraaf 2.3.1. Referentiekader van het onderwijscontroleprotocol OCW/EZ 2013.

Verklaring betreffende overige bij of krachtens de wet gestelde eisen

Ingevolge artikel 2:393, lid 5 onder e en f van het BW vermelden wij dat ons geen tekortkomingen zijn gebleken naar aanleiding van het onderzoek of het jaarverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, overeenkomstig Titel 9 Boek 2 van het BW is opgesteld, en of de in artikel 2:392, lid 1 onder b tot en met h van het BW vereiste gegevens zijn toegevoegd. Tevens vermelden wij dat het jaarverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening zoals vereist in artikel 2:391, lid 4 van het BW. Tenslotte vermelden wij dat het jaarverslag voldoet aan de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals vermeld in paragraaf 2.2.5 Jaarverslag van het onderwijscontroleprotocol OCW/EZ 2013.

Tilburg, 11 juni 2014

ABAB Accountants B.V.

WAS GETEKEND

A.G.M. van Beijsterveld
Registeraccountant